

Психологія: реальність і перспективи : збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. **Вип. 11** / упоряд. : Р.В.Павелків, Н. В. Корчакова; ред. кол. : Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова, В. І. Безлюдна. – Рівне : РДГУ, 2018. – 214 с.

Z

Павелків Р.В.

Рефлексія як психологічний механізм моральної саморегуляції поведінки особистості... С. 5–10

На основі аналізу сучасних наукових досліджень розглянуто особливості моральної саморегуляції поведінки особистості. Розкрито сутність процесу самоконтролю як обов'язкової умови адекватного психічного відображення людиною свого внутрішнього світу і навколишньої об'єктивної реальності. З'ясовано, що основою моральної самосвідомості, зокрема, моральних установок та переконань, виступає моральна рефлексія. Визначено основні функції рефлексії та її роль у процесі усвідомленого управління своєю поведінкою. Обґрунтовано, що моральна рефлексія, як єдність процесів самоусвідомлення та усвідомлення ставлення „Я-Інший”, виступає провідним психологічним механізмом саморегуляції поведінки особистості.

Pavelkiv R.V.

Reflection as a psychological mechanism of moral self-regulation of personality's behaviour

The article deals with the psychological aspects of the problem of self-regulation of activity and behaviour in the context of the moral development of a personality. In the study of the essence of the processes of activity and self-regulation of the personality's moral behaviour the significance of the understanding of the person as the subject of his/her own life, who is consciously motivated by actions, their validity and nonsubordination to external influences is clarified. From the standpoint of the modern psychological research of the person it has been stated that the self-regulation is considered as a central component in the structure of the personality, and awareness and mastery of their own behaviour is the main indicator of the formation of the individual.

It has been proved that the functioning of the system of self-regulation of the personality's behaviour is provided by certain psychological mechanisms, the leading among them is the reflection, which is the cognitive component of the moral self-consciousness of the individual, and lies at the basis of the ability to predict the consequences of their actions for other people and for themselves as well. In general, it has been found out that the developed moral reflection harmonizes the sphere of the individual's motive, allows him to realize altruistic behaviour without experiencing the psychological stress. Moral reflection is formed on the basis of the beliefs that are formed in the process of the moral activity, and, in its turn, contributes to their subsequent registration into the united system.

Z

Абрамюк О.О., Липецька А.С.

Концептуальна структура феномену „суб'єктивне благополуччя” та особливості його вимірювання... С. 10–17

Здійснено теоретико-методологічний аналіз феномену суб'єктивного

благополуччя особистості. Розглянуто та структуровано існуючі підходи до розуміння сутності поняття „благополуччя”. Виділено феномен суб’єктивного благополуччя з-поміж ряду інших подібних за змістом концептів, визначено його основні структурні компоненти. Охарактеризовано основні існуючі підходи емпіричного вивчення благополуччя. Наголошено на відсутності універсальної методики дослідження суб’єктивного благополуччя, обґрунтовано доцільність поєднання існуючого інструментарію діагностики для врахування всього спектру чинників, що впливають на переживання суб’єктивного благополуччя особистістю. Представлено комплекс методик, що складають повну і вичерпну добірку діагностичного інструментарію суб’єктивного благополуччя, спрямованого на охоплення всіх його компонентів як цілісного суб’єктивного переживання.

Abramjuk O.O., Lipec'ka A.S.

Conceptual structure of the phenomenon of „subjective well-being” and peculiarities of its measurement

The article is devoted to the problem of the subjective well-being of a personality. The historical development of the concept is clearly outlined. The article considers and structures existing approaches to the concept of well-being. The phenomenon of subjective well-being among the other concepts similar in content is distinguished and substantiated, its main structural components are highlighted. It has been defined that the conceptual structure of subjective well-being is formed by emotional, cognitive, and „eudemonic” components. The cognitive component includes an individual’s assessment of one’s own life and life satisfaction as a key indicator; emotional – the intensity of positive emotions in general and an individual’s assessment of one’s own emotional state; „eudemonic” – functional components that provide the optimal positive functioning of an individual: autonomy, environmental management, personal growth, positive relationships with others, the existence of life goals and self-perception.

An analysis of existing approaches to empirical study of well-being is carried out, it is emphasized in the absence of a universal methodology for the study of subjective well-being and the feasibility of combining the existing diagnostic tools to take into account the entire spectrum of factors influencing the experiences of subjective well-being of a personality. The paper presents the set of techniques, which constitute a complete and exhaustive collection of diagnostic tools of subjective well-being, aimed at covering all its components as a holistic subjective experience, which is based on the subjectivity of assessment and attitude towards one’s own life, as well as the reflexive position of an individual and realization of one’s life goals.

Z

Артемова О. І.

Творчий потенціал та креативність педагога як запорука професіоналізму... С. 17–22

Висвітлено проблему активізації творчих ресурсів педагога та розвитку його креативності у процесі професійної діяльності. Визначено змістові складники розкриття творчого потенціалу педагога. Виокремлено пріоритетні якості творчої особистості сучасного вчителя. Розглянуто найважливіші риси креативності як особистісно-професійної властивості педагога. Окреслено можливі шляхи розв’язання проблеми діагностики творчих ресурсів педагога через визначення вимірюваних конструктів його творчого потенціалу й добірку методів

діагностики емпіричних показників цих конструктів. Обґрунтовано доцільність впровадження у навчальний процес креативного підходу та інноваційних психолого-педагогічних технологій з метою розкриття творчого потенціалу вчителя.

Artemova O.I.

Creative potential and creativity of the pedagogue as a key to professionalism

The article deals with the problem of activation of the creative resources of the teacher and the development of his creativity in the process of his professionalization. Possible ways of solving the problem of diagnosing the teacher's creative resources are outlined through the determination of measurable constructs of his creative potential and a selection of methods for the diagnosis of empirical indicators of these constructs. The reform of the educational sector nowadays is now identified with innovative processes, and therefore the society needs teachers of a new school with a high level of professional competence and the ability to implement innovations. A creative pedagogue creates his own pedagogical system, is capable of creative activity and professional research. One of the requirements for revealing the creative potential of a teacher is the introduction of a creative approach to the educational process and innovative psychological and pedagogical technologies. The active use of creativity trainings and creative thinking courses is aimed more at students, while the process itself puts the requirements also for training of a teacher to the practical application of heuristic techniques. The professionalization of the teacher should include his exercises in organizing the creative process, developing his skills of creative behavior as a model for imitation, mastering his own universal heuristics.

Z

Безлюдна В. І., Осьмак Л. П.

Диспозиційна детермінація непродуктивної взаємодії між дітьми... С. 22–28

Розглянуто проблему міжособистісних стосунків між дітьми у період дошкільного дитинства. Висвітлено результати теоретичного та емпіричного аналізу проблеми сутності соціальної взаємодії, її стилевих характеристик, особливостей неконструктивної взаємодії між дітьми дошкільного віку. Розкрито сутність поняття „непродуктивна взаємодія”. Виокремлено мотиви, які здатні знизити ефективність співпраці між дітьми та спричинити її непродуктивність. Проаналізовано диспозиційну детермінацію неузгодженої поведінки дітей із партнерами. З'ясовано, що мотиваційним підґрунтям непродуктивних контактів між дітьми у процесі взаємодії є прагнення до домінування, визнання, самопрезентації та мотив дружби. Обґрунтовано необхідність врахування мотиваційних основ неконструктивної взаємодії між дітьми з метою психолого-педагогічної корекції дитячого спілкування та співпраці.

Bezrudna V. I., Osmak L. P.

Dispositional determination of unproductive interaction between children

Article highlights the issues of interaction between children during the preschool childhood period. Interaction nature as transactional system and its stylistic characteristics have been discussed. The indicators of productive and non-productive interaction, their criteria indicators have been determined. Features of children's learning cognitive actions of the interaction situation analysis underlying the choice of the goal achieving manner have been highlighted on the basis of research analysis. The issues of studying the age genesis of interaction between children in the process of joint

activities and the impact of organized psychological and pedagogical programs on this process have been discussed. Article analyzes the structure of social interaction, highlights its main components: cognitive and emotional. It is noted that it is also appropriate to highlight the motivational structure of social interaction of children.

The empirical information has been obtained by using the method of participant observation. Term paper highlights the motives, actualization of which leads to emergence of productivity absence in communication and joint activities of children. The motives of this group include the following: competition reason, presentation motivation, recognition needs, and desire to dominate the partner, desire to manage the process of activity or the definition of the cooperation purpose, reason for friendly relations. It has been noted that the organization of developmental and correctional work with children should take into account the dispositive basis of unproductive interaction.

Z

Березюк Т. П.

Модель формування професійної компетентності майбутніх менеджерів в умовах ЗВО... С. 28–35

Розглянуто теоретичні і практичні складові формування професійної компетентності майбутніх менеджерів. На основі аналізу наукових робіт зарубіжних і вітчизняних дослідників у галузі менеджменту, психології та педагогіки висвітлено сутність понять „компетентність”, „професійна компетентність”. Виокремлено актуальні завдання із удосконалення процесу формування умінь майбутніх менеджерів в умовах закладів вищої освіти. Виявлено та охарактеризовано основні складові професійної компетентності сучасного фахівця сфери менеджменту. Запропоновано модель, яка визначає структуру та функціональні зв'язки складових процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців із менеджменту. Визначено основні етапи формування професійної компетентності майбутніх менеджерів в умовах закладів вищої освіти.

Bereziuk T.P.

The model of future managers' professional competence formation in conditions of the higher educational establishments

Theoretical and practical components of the formation of future managers' professional competence are systemized in the article. The actual tasks for the improvement of this process for higher education institutions are highlighted and the model of formation of management specialists' professional competence is constructed. The scientific works of foreign and native researchers are analyzed. As a result definition of concepts „competence”, „professional competence” is defined and their influence on formation of future managers' skills in conditions of higher educational establishments is determined. It is defined that service managers should perform competitive activities under conditions of profound knowledge of economics, management, law, global information technologies, fluency in several languages, practical and economic psychological skills. It is noted that each manager of the service sector should know the specifics of the industry he intends to work, have clearly defined features of the leader, be aware of the features of planning, clearly defined activities and control of production and economic processes at the enterprise, institution, etc. In the article a lot of attention is paid to the management of the staff, because each employee is special. This person should

be valuable to the enterprise, organization, and therefore the competent manager should be able to coordinate the work of any employee in the team to perform the tasks and achieve a common goal.

Z

Білецька О. Д.

Психологічні аспекти вікових криз особистості від народження до юнацтва...
С. 36–42

Розкрито проблему вікових криз та їх значення у розвитку і зростанні дитини. Здійснено теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми вікових криз як закономірних етапів психічного розвитку особистості. Розглянуто психологічні аспекти вікових криз дитини від народження до юнацького періоду. Окреслено хронологічні межі вікових криз, здійснено класифікацію їх ознак та симптомів. Зазначено, що переживання вікових криз приводить до нових якісних змін психологічного та соціального контексту особистості. Визначено головні новоутворення як детермінанти рушійного розвитку після вікових криз. З'ясовано, що вікові кризи вносять конструктивні новоутворення в структуру особистості, завдяки яким вона отримує новий досвід, який поділяється на внутрішній (суб'єктивний) і соціальний (об'єктивний).

Biletska O. D.

The psychological aspects of age crises of personality from birth to adolescence

The article is devoted to the dynamics of changes in age stages of development. The beginning and end of each age stage is the experience of crises which lead to new qualitative changes in the psychological and social personality context. The matter of the theoretical analysis of age crises from birth to adolescence is extremely relevant, as rapid changes in society stimulate the child to continuous development and the lability of social norms erodes the guidelines for the development of personal identity. Among the various forms of identity the most common and distinguished are the age-old benchmarks as the basis for self identification of the child's personality.

The article deals with the theoretical analysis of age crises from birth to adolescence as regular stages of mental development of the child's personality. The chronological limits of age crises are determined. The classification of signs, symptoms and typology of age crises is carried out. It is noted that age crises make constructive neoplasms in the structure of the individual with a help of which a personality receives a new experience, which is divided into internal or subjective and social (external) or objective. The study of the psychological patterns of personality's age crises (symptoms, features of development, major neoplasms) will allow to develop general principles and individual strategies for psychological support of the child's personality during the periods of crises. It is one of the essential reasons that causes the need to develop a general psychological concept of age crises of personality development.

Z

Дерев'янюк Н. З.

Соціально-психологічні особливості просоціальної поведінки у підлітковому віці... С. 42–46

Розкрито соціальні та психологічні особливості просоціальної поведінки у підлітковому віці. На основі аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників з'ясовано сутність поняття „просоціальна поведінка”. Визначено

відмінності просоціальної та альтруїстичної поведінки. Здійснено огляд теорій альтруїстичної поведінки. Охарактеризовано особливості особистості підліткового періоду життя, висвітлено соціальні й психологічні особливості підлітка в умовах сучасного соціуму. Визначено, що просоціальна спрямованість поведінки підлітків має неоднозначний та дискусійний характер, оскільки перебуває у стадії формування, а досліджуваний вік є сенситивним для розвитку просоціальності.

Derevyanko N. Z.

Socio-psychological characteristics prosocial behavior in adolescence

The analysis of scientific research allows us to conclude that the ambiguity of the interpretation of the concept of prosocial behavior, as well as the psychological characteristics of social-behavioral behavior in adolescence is an actual problem of the present. The article deals with the interpretation prosocial behavior in the works of national and foreign researchers. The historical aspect of the emergence of the problem of prosociality is determinate. Prosocial behavior is a type of person's behavior that involves any kind of assistance in favor of social communities.

The differences of prosocial and altruistic behavior are determined. Prosocial behavior involves receiving the benefit of helping, distinguishing it from altruistic behavior. An overview of the theories of altruistic behavior is given. They are the theory of social exchange, the theory of social norms, the theory of evolutionary psychology. The peculiarities of the personality of the teenage period of life are characterized, social and psychological peculiarities of the adolescent are described in the difficult conditions of modern society. It is determined that the prosocial orientation of behavior of adolescents is ambiguous and controversial, since it is in the stage of formation. In this regard, there is ambiguity in the attitude of the child-teenager to helping others. It is during this period that the transformation of moral priorities takes place.

The prospect of further research in this area is considered an empirical study of psychological peculiarities of social behavior in adolescent children.

Z

Джеджерера О. В.

Розвиток емоційного інтелекту як шлях оптимізації переживань майбутніх психологів з приводу навчання... С. 47–53

Висвітлено проблему пошуку ефективних шляхів цілеспрямованого впливу на особистість студентів з метою вдосконалення їх емоційної сфери під час професійної підготовки у закладах вищої освіти. Здійснено аналіз наукових праць, презентовано погляди вчених на сутність феномену емоційного інтелекту та можливості його розвитку. З'ясовано способи реалізації спеціально організованого процесу розвитку емоційного інтелекту майбутніх психологів з метою оптимізації їхніх емоційних переживань з приводу навчання. Обгрунтовано, що розвиток емоційного інтелекту майбутніх психологів можна забезпечити шляхом цілеспрямованого впливу на їх когнітивну та емоційну сфери під час аудиторних занять, з допомогою спецкурсів та тренінгів, а також за умови забезпечення емоційної освіти науково-педагогічних працівників, які викладають навчальні дисципліни.

Dzhedrera O.V.

Development of emotional intelligence as ways of optimization experiences of

future psychologists regarding learning

The article is devoted to the identification of ways to implement a specially organized process of developing the emotional intelligence of future psychologists in a higher education institution in order to optimize their emotional feelings regarding learning. On the basis of the analysis of scientific works, it was discovered that emotional experiences that provide an emotional reflection of the world are reflected in the course of cognitive processes, hence the success of students, and at the same time exposed to the individual in the direction of changing the modality and the sign, provided that its emotional intelligence is developed. It has been determined that emotional intelligence is the ability (ability of a person to interpret emotions (own and other people) and to manage them, helping them to identify the causes of problems and achieve their goals, reflects the degree of positive attitude of man to the world, to others and to himself, gets reflected in the minds of a person as a sense of psychological well-being. It is proved that the development of the emotional intelligence of future psychologists is associated with the development of knowledge, skills and abilities, first of all, awareness of their emotions; managing your emotions; awareness of the emotions of other people; managing the emotions of other people. It is concluded that such result can be achieved through targeted influence on the cognitive and emotional sphere of future psychologists during classroom sessions, with the help of special courses and trainings, and at the same time, provided the emotional education of scientific and pedagogical workers, who teach teaching disciplines, are defined by the content of vocational training.

Z

Збродська І. Г.

Процесуальний підхід у дослідженні феномену емоційного вигорання... С. 53–59

Висвітлено особливості процесу емоційного вигорання як предмета наукового аналізу у психологічній науці, розглянуто його змістову сутність та динаміку розгортання. Розкрито феномен емоційного вигорання з точки зору процесуального підходу. Здійснено аналіз зарубіжних процесуальних моделей емоційного вигорання особи у професійній діяльності. Визначено особистісні, соціальні та організаційні детермінанти явища емоційного вигорання, виявлено його симптоми в емоційній, фізичній та поведінковій сферах. Зазначено, що на розвиток вигорання впливають індивідуальні характеристики особистості, робочий та соціальний контексти. Окреслено основні фактори попередження розвитку емоційного вигорання особистості.

Zbrodska I.G.

Burnout phenomena as a process: some foreing approaches

The article consider burnout phenomena as a process. Several models of burnout process have been viewed, such as C. Cherniss three phases model, B. Perlman and E. Hartman four phases model, J. Edelwich, and A. Brodsky four phases model, R. Veninga and J. Spradley five phases model, M. Burisch seven phases model, R. Golembiewski and R. Munzenrider eight phases model. Most of researchers see burnout as a long-term process, associated with daily chronic stress. Usually it starts with enthusiasm, euphoria and high level of energy, but stress overload, poor coping strategies, inflexibility, fatigue and disappointment may lead to the exhaustion (emotional and physical), depersonalization (cynical and insensitive attitude) and low level of personal

accomplishment, other words to the total burnout. Emotional (disappointment, sense of failure, self-doubt, feeling helpless, low satisfaction, frustration, irritability, anger, apathy, flatness, depression, etc.), physical (feeling tired, sleep problems, headaches, chronic pains, physical illnesses, etc.) and behavior (resistance to socializing, disconnection, turnover, isolation, substance abuse, disadaptation, etc.) symptoms of burnout are revealed. Organizational factors such as high level of demands, rapid organizational changes, high expectations, unbalanced workload, lack of control, etc.; personal characteristics such as motivation, active or passive coping strategies, expectations, flexibility, etc. and social support such as friendship may have a serious influence at the development of burnout. As we see burnout has a negative effect on the health, well-being, relationships and productivity of a person. According to this more studies in investigation of individual, psychological and organizational factors of burnout is necessary. Also a development of preventive program to reduce burnout is needed.

Z

Іванюта О. В., Яницька О. Ю.

Технології стимулювання візуального мислення підлітків.... . 59–66

Висвітлено проблему стимулювання візуального мислення особистості. Розкрито сутність когнітивних процесів візуалізації. Виокремлено та охарактеризовано основні напрямки розвитку візуального мислення підлітків. Визначено принципи організації розвивальної роботи з питань підвищення рівня візуальних процесів у представників молодшого, середнього і старшого підліткового віку. Наведено приклад тренінгової програми візуального мислення підлітків, розкрито її зміст і структуру. Наведено результати констатувального і формульовального етапу дослідження з питань розвитку різних аспектів візуального мислення. Запропоновано комплекс методів, які дозволяють розвивати візуальні мисленнєві процеси підлітків. Обґрунтовано доцільність цілеспрямованої організації тренінгових занять відповідно до закономірностей формування основних структурних компонентів візуального мислення з метою його гармонійного розвитку.

Ivaniuta O. V., Yanytska O. Y.

Methods of visual thinking development of adolescents

Scientific report highlights the problem of individual's stimulating visual thinking. Paper discusses the essence of cognitive visualization processes. The main lines of the phenomenon analysis in the foreign and domestic literature have been allocated. Basic principles and lines of developing work organization for improving the level of visual processes in the younger, middle and older adolescents have been determined.

Contents and structure of the training program have been revealed. The results of ascertaining and forming stage of research in the development of various aspects of visual thinking have been presented. Article proposes a set of methods allowing development of visual thinking processes of adolescents. The system of trainings, games aimed to development of activity for promotion of a hypothesis, categorical flexibility, and constructive activity of visual thinking in adolescence which can be used by teachers and parents has been presented. Usage of mathematical statistics methods allowed confirming the effectiveness of the training program for the development of visual cognitive process.

Z

Карпова А. В.

Соціалізація підлітків в середовищі молодіжних субкультур... С. 66–70

Висвітлено питання впливу молодіжних субкультур на процес соціалізації особистості у підлітковому віці. Здійснено науково-теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень, присвячених питанню соціалізації особистості. Описано психологічні особливості субкультур як однієї з рушійних сил соціалізації особистості. Розкрито механізми формування молодіжних субкультур, визначено основні причини входження підлітків у середовище субкультур. Розглянуто специфіку поведінки особистості, яка формується під час включення до субкультурального простору. Проаналізовано стан молодіжної субкультури в сучасному українському суспільстві. Досліджено позитивний і негативний вплив субкультур на формування особистості у підлітковому віці.

Карпова. А. В.

Socialization of adolescents in the environment of youth subcultures

The article presents a scientific and theoretical review of national and foreign researches. These studies devote to the problem of the impact of youth subcultures on the process of socialization of the person in adolescence period. It is considered, psychological peculiarities of subcultures as one of the driving forces of socialization personality. The mechanisms of formation of youth subcultures are revealed and the place of youth in subcultures is also analyzed. The analysis of personality behavior, which is formed under the influence of youth groups and the analysis of the theory of the reasons for adolescents entering the youth environment subcultures are executed.

The phenomenon of youth subculture as an indicator of social and cultural order is also explored. It reveals shows and affirms as positive achievements of previous generations, as negative trends of modern society development.

The positive and negative influence of subcultures on personality formation in adolescence period is analysed too.

Z**Коноплицька Ю. І., Ставицька О. Г.**

Особливості розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці... С. 70–75

Здійснено теоретичний аналіз досліджень особливостей розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці. Охарактеризовано структуру та етапи розвитку емоційного інтелекту. Акцентовано увагу на підлітковому віці як найважливішому етапі становлення внутрішньоособистісного та міжособистісного інтелекту особистості. Визначено основні соціально-психологічні чинники впливу на формування емоційної сфери у підлітковому віці. Розглянуто вікові особливості розвитку емоційної зрілості підлітків. Розкрито відмінності між високим та низьким рівнем управління власними емоціями. Обґрунтовано доцільність використання цілеспрямованого навчання з метою стимулювання розвитку емоційного інтелекту у підлітковому віці.

Konoplitska Y. I., Stavitska O. G.

Peculiarities of emotional intelligence development during adolescence

The article is dedicated to the theoretical analysis of the peculiarities of emotional intelligence development during adolescence. It provides general characterization of the structure, development stages, and formation of emotional intelligence. The article carries out assessment and definition of the differences between high and low levels of personal

emotions control. The work lays emphasis on adolescence since this is a sensitive period of emotional intelligence formation, when a person learns controlling their own emotions and emotions of others. Age peculiarities of adolescence support the formation of intrapersonal and interpersonal emotional intelligence within the adolescent's leading activity and social situation of development; therefore, the issue of harmonious unity between emotions and cognitive processes is more than ever important specifically in this age.

Z

Корчакова Н. В., Ковбаса А. Р.

Психологічні особливості функціонування феномену прокрастинації у студентської молоді... С. 75–81

Проаналізовано психологічні особливості функціонування прокрастинації в період ранньої дорослості. Висвітлено проблему розповсюдженості прокрастинації у сучасному студентському середовищі. Визначено сутність та змістові аспекти явища прокрастинації. З'ясовано, що прокрастинація є комплексним, неоднорідним, у психологічному плані, феноменом, що включає в себе поведінкові, емоційні та когнітивні компоненти, які тісно пов'язані з мотиваційною сферою особистості. З'ясовано причини виникнення прокрастинації та вплив цієї особистісної стратегії на соціальне життя молоді. Визначено основні типи прокрастинації. Проаналізовано зв'язок прокрастинації з особливостями копінг-стратегій та феноменом відповідальності.

Korchakova N.V., Kovbasa A.R.

Students' procrastination: psychological features of functioning

Procrastination is a complex phenomenon manifested in irrational delaying the important activities. Procrastination usually involves ignoring an unpleasant, but likely more important task, in favor of one that is more enjoyable or easier. According to the previous research most of the people have experience of procrastinating, but some of them have made it a way of life style, which causes the variety of personal and interpersonal problems (such as low self-esteem and self-efficiency, social anxiety, feeling guilty or ashamed). College students can be considered as a risk group for developing this destructive strategy. Researchers report that more than 80% percent of students admit engaging in it and wish to reduce such kind of behavior. For local area of psychology procrastination is still a little-studied phenomenon. The first aim of our study is to examine the features of correlation between the level of procrastination and coping behavior; the next one – between procrastination and responsibility as the interpersonal trait. 30 20-21-years-old students participated in our study. We found that only 3 % of them had a low level of procrastination. It is corresponded with previous research. The majority of students had an occasional experience of postponing, delaying or putting off the activity or decision, which didn't cause any serious intrapersonal problems. But 10 % of young people were found as high-level-procrastinators. Our results suggested that there was moderate connection between procrastination and the type of coping behavior. We also found complicated relationships between procrastination and separate components of responsibility, but the indirect nature of them requires the further study.

Z

Кулакова Л. М., Кулаков Р.С.

Психологічні прийоми формування моральних цінностей у молодших

школярів в процесі позаурочної діяльності... С. 81–86

Висвітлено проблему формування моральних цінностей у дітей молодшого шкільного віку в контексті розвитку Нової української школи. Підкреслено пріоритетну роль школи у формуванні в дітей загальнолюдських духовних цінностей та орієнтирів. Визначено основні психолого-педагогічні прийоми, що сприяють формуванню моральних цінностей у молодших школярів в умовах позаурочної діяльності. Висвітлено роль художньої літератури як одного із найважливіших засобів формування моральних переконань у молодших школярів. Визначено прийоми роботи з художнім твором, що спрямовані на формування моральних цінностей у дитини, здійснено детальний аналіз кожного з них.

Kulakova L.M., Kulakov R.S.

Psychological admission of formation moral values in more schools in the process of advisory activities

The article is devoted to the analyzing of the problem of the formation of moral values in the New Ukrainian School. Its main direction is formation children`s spiritual values and landmarks. The article is described the role of school in the formation of the individual`s moral values particularly in the process of the extracurricular and out of school activities. The role of fiction as one of the most important means of formation of moral values in junior pupils is highlighted. The article systematizes the methods of work with the artistic work aimed at forming moral values in the child and detailed analyzed of each of them. The basic psychological and educational aspects in the formation of the children`s moral standards on the base of moral concepts, ratings, thinkings and convincings are analysed. The basic categories of the moral standards are determined. The main components which have an impact on the formation of the primary school pupils are characterized and the most important conditions of the positive moral personality developing are determined. The characteristics of the formation of the person`s moral standards is investigated and characterized. The importance of the principle of unity of moral state of awareness and moral behavior in the formation of the child`s morality is proved. The role of the school in the formation of the person`s morality is determined.

Z

Курилюк-Делчева Н.В., Гуцуляк Н. М.

Суб'єктивне відчуття самотності осіб похилого віку... С. 86–91

На основі наукових праць здійснено теоретико-методологічний аналіз феномену самотності. Розкрито особливості суб'єктивного відчуття самотності осіб похилого віку. Зазначено, що суб'єктивні фактори є визначальними у формуванні почуття самотності. Визначено психологічні та соціальні чинники, від яких залежить переживання літньою людиною самотності. Наведено результати дослідження особливостей суб'єктивного відчуття самотності особами похилого віку відповідно до статі та сімейного стану. З'ясовано, що літні люди, які живуть усамітнено, мають вищі показники суб'єктивного відчуття самотності, ніж ті, хто проживає з родиною. Виявлено, що досліджуване почуття більш властиве особам похилого віку жіночої статі.

Kurylliuk-Delcheva N. V., Gutsulyak N.M.

Subjective feeling of loneliness in elderly people

The article is dedicated to the analysis-signs of the subjective sense of loneliness of the elderly people. Loneliness is seen as a complex mental phenomenon, which indicates a

violation of real connections and relationships of the individual. Loneliness is a complicated feeling, the formation of which is influenced by a number of different factors, both objective (forced isolation, change of place) and subjective (lack of a loved one or close friends, alienation due to misunderstanding of others, solitude, etc.). Subjective factors are decisive in shaping the sense of loneliness. Loneliness is the subject of research in philosophy, psychology, related sciences. The importance of the analysis of the feelings of loneliness is due to the importance of this phenomenon, both in the social context and in the internal personal context.

Z

Литвиненко С. А.

Феномен гри в сутнісно-буттєвому вимірі... С. 91–96

Здійснено аналіз досліджень феномену гри в сутнісно-буттєвому вимірі. Розглянуто сутність та значення гри як феномену буття й провідної діяльності, специфічної форми взаємодії та спілкування людини. Розкрито провідні філософські, культурологічні та психологічні підходи щодо визначення змісту, ознак, особливостей і функцій гри. З'ясовано, що гра є природним, органічним елементом та витвором людської культури, закономірним результатом еволюції, що засвідчує її приналежність до ефективних засобів особистісного розвитку та соціалізації людини, засвоєння нею смислів, культурних норм і традицій. Акцентовано увагу на сутнісних функціях гри, які визначають її використання у психолого-педагогічній практиці.

Lytvynenko S. A.

Game phenomenon in the essential existential dimension

The article analyzes the research of the phenomenon of the game in the essence-existential dimension. The leading philosophical, culturological and psychological approaches to the definition of the essence of the game are presented. It is proved that the game is a natural, organic element and a product of human culture, a natural result of evolution, which testifies to its belonging to the effective means of personal development and human socialization. The author determined the features of the game, among which: freedom, spontaneity and activity, that is, activity which is deprived of control and programming; interaction with the use of various objects and means (material and nonmaterial), filled with the practical actions and mobility; lack of pragmatic goals and results, since it is carried out for the gaming activity; feeling pleasant emotions and pleasures associated with the game process. The functions of the game (dramatic, cathartic and compensatory functions, formation and development of social skills, etc.) are revealed, which determine its use in psychological and pedagogical practice. The requests for scientific understanding of not only positive meanings and functions of the game, but also its risk-taking aspects are substantiated.

Z

Лісна М. В.

Розвиток творчих здібностей арт-засобами в дошкільному віці... С. 96–99

Висвітлено питання застосування арт-терапевтичних прийомів як засобів розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Розглянуто основні арт-терапевтичні напрямки, такі як ігротерапія, казкотерапія, зображувальна терапія, терапія піском, робота з пластичними матеріалами. Розкрито особливості використання та специфіку арт-терапевтичних методів і прийомів у

роботі сучасних педагогів та психологів як ефективного інструменту у розвитку дитячої творчості і дитячого інтелекту. Висвітлено роль спільної творчості дітей та дорослих у формуванні дитячої системи сприйняття світу, розвитку здатності самовираження і самопізнання. Обґрунтовано доцільність використання арт-засобів у спільній роботі з батьками з метою налагодження взаємної довіри, збагачення відносин дітей та батьків, полегшення процесу соціалізації дошкільника.

Lisna M. V.

The development of art creativity by facilities in preschool

The article is devoted to the peculiarities of using different art-supplies, as development methods of creative abilities in preschool age. The author made an attempt to analyze the possibilities and functions of the play-therapy, the tools for drawing and molding, as an instrument for positive stuffing of the child. It is clear that these basic art-therapeutic tools act as an effective instrument for the development of creativity, as well as safe techniques for correcting the child's emotional sphere.

In the article author tries to cover the main methods of psychologists work, as well as the role of the work of parents with children and their influence on the formation of the children's system of perception of the world. After all, art-tools can be a powerful method in the development of children 's creativity and intelligence. The author summarizes that art therapy classes can carry developing, educational and educational functions depending on the possibilities and desires of children Also, the methods of art allow to overcome the problems that cause negative emotions, which will ultimately allow to throw creative energy.

The article reveals the use of art-tools in collaboration with parents allows to develop a deep interaction of trust and to enrich the relations of children and parents, to facilitate the process of socialization of preschoolers, to neutralize the pressure of authority of parents, by which the child can easy express his own self and to show or develop their own creative abilities. The author summarizes that the possibilities of art to achieve positive changes in preschool age are not limited to the examples that were given, but draw attention to art therapy as a promising form of work with different issues.

Z

Михальчук Ю. О.

Практична підготовка студентів до психологічної роботи з дітьми-інвалідами... С. 99–105

Висвітлено проблему формування особистісної та професійної готовності студентів спеціальності 053 „Психологія” до майбутньої психологічної роботи з дітьми-інвалідами в реабілітаційних центрах та психологічного супроводу дітей в класах з інклюзивною освітою. Наголошено на тому, що формування практичних вмінь та навичок роботи з дітьми-інвалідами є можливим лише за умови безпосередньої взаємодії та спілкування з останніми. Охарактеризовано практичну парадигму підготовки психологів спеціальності 053 „Психологія” у Міжнародному економіко-гуманітарному університеті імені академіка Степана Дем'янчука завдяки реалізації проекту „На хвилях посмішок”. Визначено цілі, завдання, структуру, принципи реалізації та напрямки проекту, окреслено прогнозовані результати змін для студентів-психологів. Здійснено аналіз результатів опитування студентів денної форми навчання з метою дослідження ступеня

готовності студентів до психологічного супроводу та психологічної допомоги дітям з особливими потребами.

Michalchuk Yu. O.

The practical training of students to psychological work with children-disabled

The article is devoted to the analysis of formation of personal and professional readiness of students of the specialty 053 „Psychology” for future psychological work with disabled children in rehabilitation centers and their psychological support in classes with inclusive education. It is noted that the formation of practical skills is possible only under the condition of direct interaction and communication that is possible at the International Economic and Humanitarian University named after Academician Stepan Demyanchuk due to the project „On the Waves of Smiles” based on the social partnership and aimed at involving students in a wide range of social interactions, expanding socio-cultural experience, forming tolerance as a personality quality, representing the integrative set of cognitive, emotional and behavioral components and is willing to construct the dialogue that is based on respect, empathy, acceptance. The author specifies the main goals, tasks, structure, principles of implementation and the directions of the project, describes the predicted results of changes for students-psychologists. The author describes the main directions of students’ work with children with disabilities and their parents. The advantages of group form of psychological work for parents has been determined. Separately, the author focuses on the practical value of project implementation for students - future specialists in the field of psychology. The analysis of the results of the student survey of full-time education has been presented. The students responded to the question of willingness to work in the described project on a volunteer basis, highlighting the personal qualities that they can develop through the active participation in the project and the qualities that will help to work with disabled children.

Z

Онiсковець Б. I., Ставицька О. Г.

Мотиваційні чинники перфекціонізму сучасної студентської молоді... С. 105–110

Визначено мотиваційні фактори, що сприяють розвитку перфекціонізму у сучасної студентської молоді. Здійснено теоретичний аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень генези перфекціонізму. З’ясовано, що явище перфекціонізму має складну природу, розвиток якого зумовлюється групою чинників: особистісними (потребами, мотивами), сім’єю, соціумом, культурою. Проаналізовано базові форми та основні механізми утворення даного психологічного конструкту. Розкрито особливість конструктивного та деструктивного перфекціонізму. Досліджено вектори впливу феномену перфекціонізму на різні сфери життя особистості, зокрема на професійне самовизначення, міжособистісні зв’язки та соціальну адаптацію особистості. Охарактеризовано вплив перфекціонізму на формування особистісних якостей у сучасної студентської молоді.

Oniskovets B.I., Stavitska O.G.

Motivated factors of perfectionism modern student youth

The article is devoted to the analysis of the motivational factors contributing to the development of perfectionism in modern student youth. A theoretical analysis of domestic and foreign scientific researches of the nature of perfectionism is conducted. The basic

forms and basic mechanisms of formation of this psychological construct are analyzed. On the basis of data generalization, the motivational factors that promote the development of perfectionism in the students' students are singled out. The feature of constructive and destructive perfectionism is revealed. The vectors of influence of the phenomenon of perfectionism on various spheres of personality life, in particular on professional self-determination, interpersonal connections and social adaptation of the person, are investigated.

Z

Павелків В. Р.

Діагностичний компонент дослідження особистісних деструкцій представників молодіжних субкультур... С. 110–117

Здійснено науково-теоретичний огляд вітчизняних і зарубіжних досліджень, присвячених проблемі впливу соціальних чинників на процес формування особистісних деструкцій молоді у системі молодіжних субкультур. Розкрито вплив середовища молодіжних субкультур як психологічної детермінанти формування деструкцій. Встановлено сутність і взаємозв'язок механізмів формування деструктивних форм реагування особистості та їх прояви у соціальній взаємодії. Розглянуто соціально-психологічні особливості впливу молодіжної субкультури на особистість підлітка як однієї з рушійних сил формування особистісних деструкцій. На основі результатів емпіричного дослідження проаналізовано соціальні відхилення поведінки особистості, які формуються під впливом молодіжних угруповань. Розкрито причинно-наслідкові зв'язки впливу соціального середовища на особистість.

Pavelkiv V. R.

Diagnostic component of personal destruction research of youth subcultures representatives

The article presents the scientific and theoretical survey of native and foreign researches, devoted to the problem of influence of social factors on the process of personal destruction formation of youth in the system of youth subcultures. An attempt to discover the effect of youth subcultures environment as a psychological determinant of destruction formation had been done, the methods and psychodiagnostic tools of personal destruction components of youth subculture representatives had been introduced, that had become the main source of the author's theoretic and methodological research.

On the empirical level the essence and interconnection of formation mechanisms of destructive forms of personal reacting and their displays at social interaction were established. Social and personal peculiarities of youth subculture influence on a personality of a teenager as one of the driving forces of personal destruction formation had been studied.

The analysis of social behavior deviation of a personality formed under youth groups influence and the analysis of the theory of reasons of deviation rise had been carried out. Presented analysis provides systemic view of personal destruction of youth and promotes the discovery of cause and effect relation of social environment influence on a personality.

Z

Панасюк В. М.

Соціально-психологічні особливості інкорпорації підлітків у середовище деструктивних молодіжних субкультур... С. 118–124

Розглянуто наукові підходи дослідження субкультури як соціально-психологічного феномену. Проаналізовано поняття „молодіжна субкультура”, подано коротку характеристику її основних видів, розкрито механізми формування молодіжних субкультур. Визначено основні причини інкорпорації підлітків у середовище деструктивних молодіжних субкультур. Розглянуто вплив неформальних об'єднань на цінності й моральні норми молоді. Здійснено аналіз соціальних відхилень поведінки особистості, які формуються під впливом молодіжних угруповань. Розкрито позитивні та негативні сторони впливу субкультур на сучасну молодь. Виявлено зв'язок неформальних угруповань з формування деструктивної поведінки в молодіжному середовищі.

Panasiuk V.M.

Socio-psychological specifics of teenager incorporation in the environment of destructive youth subcultures

The paper presents a theoretical review of the scientific and national and international research on the problem of socio-psychological status of youth subcultures as determinants of formation of destructive behavior among youth. We consider the psychological characteristics of subcultures as one of the driving forces of socialization. The mechanisms of formation of youth subcultures, as well as analyzes the place of youth in the criminal subculture. The analysis of the social behavior of the individual deviations, which are formed under the influence of youth gangs, as well as analysis of the theory of the causes of deviations.

Analyzed the concept of „youth subculture”, presented a brief description of its main species and the effect of informal associations values and moral standards of young people. Discloses the positive and negative aspects of the impact of subcultures on the culture of the Ukrainian youth, as well as the conclusion of the connection with the formation of informal groups of addictive behaviors among youth. Identified and summarized the causes which impel young people to find themselves in youth associations.

Z

Работій М. В., Артемова О. І.

Формування позитивної Я-концепції майбутніх практичних психологів... С. 124–129

Розглянуто сучасні науково-теоретичні підходи до вивчення Я-концепції. Висвітлено актуальну проблему формування позитивної Я-концепції у юнацькому віці. Досліджено основні психологічні детермінанти розвитку Я-концепції у студентів. Визначено фактори впливу на становлення Я-концепції особистості майбутнього практичного психолога в умовах вищої школи. Проаналізовано результати емпіричного дослідження змістових аспектів Я-концепції студентської молоді як складових, що опосередковують формування особистісних та професійних якостей майбутніх фахівців. Окреслено систему роботи щодо формування позитивної Я-концепції майбутніх психологів. Наголошено на тому, що процес особистісного росту і, зокрема, гармонізації Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів пов'язаний із реалізацією принципів особистісно зорієнтованого навчання та гуманістичного підходу.

Rabotiy M.V., Artemova O.I.

The formation of positive i-concept of future practical psychologists

The article attempts to theoretical generalization of modern scientific achievements on the actual problem of the formation of a positive I-concept in adolescence. The features of self-value sphere of modern student as a bright representative of youth age are analyzed. The results of the empirical study of the content aspects of the I-concept of student youth as components that mediate the formation of personal and professional qualities of future specialists in the field of psychology are presented. Also, procedures for comparing the results of the diagnostic examination of students of the first and fourth year students were made. Formation of the personality of a person lasts all his life, however, the period of study in high school plays a special role in this process. It is at this time that the student laid the foundations of those qualities of a specialist, with whom he will enter a new atmosphere for him, in which his further development as a person will take place. Therefore, the question of the personal formation of students in the aspect of their professional activities should be constantly at the center of attention of higher education. To do this, the system of teaching and learning process should be built on the basis of harmonization of student development both as a personality and as a specialist.

As a scientific concept, the I-concept became a specialty literature relatively recently, perhaps because in the literature, both domestic and foreign, there is no single interpretation; the closest content to it is the self-consciousness.

Z

Савуляк В.О., Бакун К.О.

Вікові особливості взаємозв'язку соціально-психологічної адаптації та розвитку соціального інтелекту (на матеріалі дослідження школярів)... С. 129–134

Розглянуто проблему визначення сучасною психологічною наукою поняття „соціальний інтелект”; з'ясовано його співвіднесення із поняттями „інтелект” і „емоційний інтелект”. Виокремлено чинники формування соціального інтелекту, його структурні елементи, значення для комунікативної компетентності індивіда, особливості прояву у різних варіантах соціальної взаємодії. На основі результатів проведеного емпіричного дослідження проаналізовано вікові особливості рівня розвитку соціального інтелекту та його взаємозв'язку із показниками соціально-психологічної адаптації. Підкреслено доцільність докладного вивчення структури соціального інтелекту та особливостей його формування з урахуванням вікових особливостей психіки.

Savuliak V.O., Bakun K.O.

Age-specific interactions between social-psychological adaptation and social intelligence (on research of schoolchildren)

One of the most important problems in psychology of personality is an ability of individual to be included into surrounding society. This problem is of a high importance as for both adults, children and adolescents. This mental property depends on many factors: external, social and internal, individually specific. The problem of factors and the peculiarities of social adaptation was investigated in this article on the basis of available scientific researches. The special attention is given to analysis of concept „social intelligence” as to the psychological component of social-psychological competence of a personality. The „concept social intelligence” is regarded in connection with the concepts „intellect” and „emotional intelligence” but has some disparities. The author proposes definition of this concept complementing it with perceptual and behavioral aspects and tries to form some pragmatic recommendations and advices how

to ready to the social-psychological adaptation of a person. The problem of the levels of it's development in adolescence are examined in the article, because one of the most complicated psychological processes of teenage age is the effective course of the adaptation process and the formation of the communicative competence. Special attention is paid to the process of the structural components of the social-psychological competence. Data of experimental research of pupils' social intelligence and social-psychological adaptation components are presented and discussed. The article substantiates existence of correlation between the level of the individual social-psychological adaptation (adaptation, disadaptation, acceptance of others, self-acceptance, emotional comfort, internality, tendency to dominate) and the level of his/her social intelligence development. It has been noted that the potential of the enriching of the adolescent's personality greatly depends on the richness of their connections with the social world.

Z

Співак Л.М.

Особливості становлення самооцінки власного національного „Я” у студентської молоді... С. 134–139

Розглянуто особливості становлення самооцінки власного національного „Я” у студентів вітчизняних закладів вищої освіти. Розкрито сутність національного „Я” особистості та його самооцінки у структурі національної самосвідомості особистості. Презентовано методика вивчення процесу становлення самооцінки власного національного „Я” у студентської молоді. Емпірично встановлено особливості становлення самооцінки власного національного „Я” у студентів перших-четвертих курсів закладів вищої освіти. З'ясовано, що в найбільшій кількості студентів виявлено адекватно високу самооцінку свого національного „Я”, в найменшій – завищену та адекватно низьку самооцінку, заниженої самооцінки власного національного „Я” у студентської молоді не виявлено. Охарактеризовано прояви типів національної ідентичності студентів із різними рівнями самооцінки їх національного „Я”.

Spivak L. M.

Peculiarities for the development of the self-esteem of own national „I” during students

The article devoted to the peculiarities for the development of the self-esteem of own national „I” in the students of institutions of higher education. The essence of the national „I” personality and his self-esteem revealed. Personality's self-esteem of own national „I” significance for own national identity and identity, her qualities as a subject of a particular nation. The methodology of studying the process for the development of self-esteem of the national „I” in the student's youth is presented.

The peculiarities for the development of self-esteem of the national „I” in the students of the first to fourth year higher education institutions were determined empirically. In the largest number of students, an adequately high self-esteem of their national self is revealed, in the smallest – overestimated and adequately low self-esteem. Student youth with an adequately high self-esteem of their own national self is characterized by positive national identity and national self-esteem. According to the convictions of students with an overestimation of self-esteem, it is necessary to restrict the rights of representatives of other nations on their national territory. Students with an inadequate self-esteem find

difficulties in communicating with their nation's representatives, and occasionally not quite attitude toward them. The adequately low self-esteem of the national „I” in student’s youth was not revealed. There are no statistically significant changes in the levels for the development of self-esteem of the national „I” students from the first to the fourth year. The manifestations of the types of student’s national identity with different levels of self-esteem of the national „I” empirically revealed.

Z

Ставицька О.Г., Бунечко Ю.В.

Вплив рівня домагань на прагнення до самоактуалізації студентської молоді...
С. 140–144

Здійснено аналіз теоретичних підходів до дослідження рівня домагань і самоактуалізації особистості. Розглянуто сучасні наукові доробки з актуальної проблеми самоактуалізації та самореалізації особистості у юнацькому віці. Аргументовано, що рівень домагань та прагнення до самоактуалізації особистості в юнацькому віці є важливими чинниками особистісного розвитку, психічного здоров'я, можливості досягнення успіху та повнішої реалізації свого внутрішнього потенціалу. Наведено результати проведеного емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення рівня домагань і його впливу на самоактуалізацію студентів-психологів. З'ясовано, що у більшості студентів присутній високий рівень потреб у досягненнях та висока мотивація розвитку.

Stavytska O.G., Bunechko Y.V.

Influence of the level of claims on pursuit of self-actualization of the student's youth

The article attempts to theoretical generalization of modern scientific achievements on the actual problem of self-actualization and self-realization of the personality in the youth. The features of the level of aspirations and self-actualization of students-psychologists are analyzed. Scientific research presents the results of an empirical study of the peculiarities of the impact of the level of aspirations on the desire to self-realization an individual in juvenile age as important factors in personal development, mental health, the ability to achieve success and more fully realize their internal potential.

The present demands the constant work of the younger generation over itself, life and professional self-determination, increasing responsibility for their future, for the possibility to reach success, for the full realization of their internal potential, the formation and development of such individuals who are able to solve problems and overcome difficulties, make choices and manifest themselves independence, responsibility. In today's living conditions in Ukraine, when a full-fledged personality formation, its self-realization and self-actualization would seem impossible (due to economic, social, political factors), in reality we see controversial facts of exacerbating the aspirations of citizens (and especially student youth) for self-determination, freedom of spirit, tendencies of complete selfless dedication, strengthening of belief in oneself, maximal realization of own possibilities. The need for self-actualization is a natural necessity, which gives the individual life of a person a bright orientation and deep meaning, helps to resist life's disadvantages.

Z

Ставицька О.Г., Воробей І. І.

Психологічні особливості впливу стресостійкості на учбову діяльність

студентів ... С. 144–149

Розкрито проблему стресостійкості у контексті практичної підготовки студентів психологічних спеціальностей. Висвітлено сутність понять „стрес” та „стресостійкість”. Розглянуто психологічні особливості стресостійкості, визначено та проаналізовано її основні структурні компоненти і властивості. На основі аналізу результатів експериментального дослідження стресостійкості студентів-психологів виявлено вплив стресостійкості на учбову діяльність сучасної студентської молоді. Визначено особистісні складові, психологічні особливості й чинники розвитку стресостійкості у студентів-початківців та студентів випускних курсів. Виявлено взаємозв'язки між показниками саморозвитку, рівнем стресостійкості та мотивами навчальної діяльності у студентів-психологів. Наголошено на необхідності розвитку стресостійкості у студентів як необхідної умови їхньої особистісної та професійної реалізації.

Stavytska O.G., Vorobey I. I.

Psychological peculiarities of the stress influence on the students' educational activities

Article highlights the results of theoretical and empirical research of stress resistance, formation and development of which takes place in the conditions of educational activity of modern students-psychologists. Personal components and psychological characteristics and factors of stress resistance of beginner students and graduate students have been determined. Huge information flow increases the load on the cognitive sphere of the individual, which leads to functional changes in the emotional, behavioral and personal spheres. Frequent conflicts and great internal stress can cause complex physiological changes in the human body, and strong emotional stress leads to stress. Students' stress resistance is determined by presence of stress factors in the learning environment, such as exam situations, periods of social adaptation, need for personal self-determination in future professional activities. To study psychological characteristics of stress resistance and its impact on the educational activities of students, we organized and conducted the experimental study. While learning process, when acquisition of new knowledge and skills intertwined with personal aspirations, the possibility of their practical implementation in everyday life increases and, accordingly, increasing the indicators of stress resistance of future psychologists, who will soon become young professionals through the novelty of testing the theoretical knowledge. Stress resistance acts as a conglomerate of interoceptive and exteroceptive factors affecting the life of the individual in social and vocational training activities. Therefore, understanding and development of stress resistance of students is a necessary condition for their personal and professional implementation in the modern globalized world.

Z

Ставицький О.О., Ставицький Д.О.

Психосемантичні аспекти дослідження моральної свідомості... С. 149–155

Розглянуто психосемантичні особливості моральної свідомості особистості. Виокремлено основні методи психосемантичного дослідження. Обґрунтовано, що використання психосемантичних методик дозволяє просто і зручно створити математичну модель індивідуальної свідомості. Здійснено аналіз результатів емпіричного дослідження рівня сформованості моральної свідомості студентів гуманітарного профілю навчання з використанням психосемантичної методики

Л. Кольберга. Визначено рівні та стадії розвитку моральної свідомості. Наведено середньогрупові показники розвитку моральної свідомості студентів. З'ясовано, що найбільший відсоток студентів мають високий ступінь конвенційної свідомості, який виражає спрямованість студентів на наслідування прийнятим у суспільстві нормам і правилам, а найменш вираженим є преконвенційний рівень розвитку, який відповідає більшою мірою власним цінностям, а не прийнятим у суспільстві.

Stavytskyi O. O., Stavytskyi D.O.

Psychosemantic aspects of the study moral consciousness

The article is devoted to the analysis of the results of the empirical study of levels of development of the moral consciousness of students of the humanitarian education profile using the psychosemantic method L. Kolberg (nine dilemmas of the evaluation nature of norms and rules of morality).

The psychosemantic aspect is related to how people understand the content of moral and ethical information, how it categorizes not only its knowledge of morality, but also the attitude towards them. Using psychosemantic techniques makes it easy and convenient to create a mathematical model of individual consciousness - semantic space, as a system of attributes describing objects of a given reality.

Student youth is represented by all stages of the level of development of moral consciousness: preconventional, conventional, postconventional. All of them are mainly at a high stage. It has been found that students demonstrate different levels of development of moral consciousness, depending on the actual situation. At the same time, posting the preconventional, conventional and postconventional levels simultaneously, choosing them according to the situation, students are mostly at the high stage of their formation.

The perspective of our work is the development of a comprehensive psychological program aimed at developing the students' moral consciousness, taking into account the peculiarities of the youth and the peculiarities of students.

Z

Степанюк І. М.

Корекція дитячих страхів в дошкільних дитячих закладах методами арт-терапії... С. 155–160

Висвітлено проблему дитячих страхів та їх корекції. Розглянуто особливості корекції дитячих страхів методами арт-терапії. Розкрито сутність поняття „дитячі страхи”, з'ясовано їх вплив на подальше формування особистості. Зазначено, що зміст дитячого страху тісно пов'язаний з характером міжособистісних знакових соціальних взаємин і визначає соціальні аспекти існування дитини. Визначено основні детермінанти страхів у дітей на різних рівнях соціалізації. Висвітлено особливості корекційної роботи з дитячими страхами. Обґрунтовано ефективність застосування методів арт-терапії як психологічного напрямку в боротьбі зі страхами дитини. Підкреслено важливу роль батьківського впливу на формування і подолання дитячих страхів.

Stepaniuk I.M.

Correction of children's fears in preschool by methods of art-therapy

It is believed that fears are emotional disturbances or unpleasant experiences. Psychology-pedagogical approach to the study of fears can be conventionally called social. In the article it is paying attention first of all to changes in the social situation of

the child, on the peculiarities of relationship with the outside world. The content of childhood's fear is closely linked to the nature of interpersonal sign social relationships and defines the social aspects of the existence of the child.

The author submitted the analysis of literary sources on this problem, has shown the existence of fear in children associated with the symbolic structures of consciousness, from mythological thinking - the fear of different mythological characters, which may be a superstructure over all other childish fears and related to the cultural and historical development of society.

Z

Сторож О. В.

Вікові закономірності розвитку творчої соціалізації юнаків... С. 160–165

Здійснено теоретичний аналіз вікових закономірностей розвитку творчої соціалізації юнаків. Розкрито зміст поняття „творча соціалізація”. Визначено основні складові творчої соціалізації юнаків: соціально-психологічна адаптація, фрустрація, соціальний статус, соціальне визнання, набуті характеристики, образне і вербальне творче мислення. З'ясовано, що зміст і структура творчої соціалізації юнаків базуються на їх вікових особливостях, а також взаємозв'язку складових соціалізації і творчого мислення. Обґрунтовано, що творча соціалізація юнаків є процесом стійкої, загальної адаптованості і проявляється у соціальній творчості, соціальній креативності, творчій адаптації та перебудові соціальних ситуацій.

Storozh O. V.

Age regulations of the development of youth creative socialization

The article is dedicated to the theoretical analysis of age regulation of the development of creative socialization. Analysis of the scientific literature which explains the meaning of the concept “creative socialization” was carried out. Main components of creative socialization were substantiated: social and psychological adaptation, frustration, social status, social recognition, acquired characteristics, figurative and verbal thinking, theme originality. The gist of youth creative socialization was discovered. It was brought out that the content and structure of youth creative socialization are based on the connection between socialization components and creative thinking. They appear in social creativity as a higher form of social activity of the personality or society; creative adaptation as the process of changes; the renovation of social situations based on non-protective adaptive mechanism; creative socialization as the highest level of human socialization in the environment. It was justified that youth creative socialization is the process of constant total adaptation on the basis of activation of non-protective adaptive mechanism of phycho which leads to systematization, designing, youth's integrating of world image and is shown in proficiency, inventiveness, creation of new, useful action produces, also in social lability in which their creative selfrealization is made.

Z

Хомич І. С.

Дослідження особливостей особистісних цінностей молодших школярів.... С. 165–172

Розглянуто особливості формування ціннісних орієнтацій молодших школярів. Висвітлено сутність поняття „цінності” як компоненту

нормовідповідної поведінки молодших школярів. Досліджено відмінності у рівні розвитку показників ціннісного компоненту соціально-психологічної компетентності школярів у сфері нормовідповідності власної поведінки. На основі результатів емпіричного дослідження здійснено порівняльний аналіз показників особистісних цінностей молодших школярів залежно від їхньої статі, віку, соціально-економічного статусу сім'ї та соціометричного статусу в класі.

Khomych I. S.

Characteristics study of junior school students' personal values

The study is concerned with authoritative differences at the level of value constituent indicators development of students' social and psychological competence in their appropriateness for the own behavior standards depending on their gender, age, family social and economic position and sociometric position in a class. The author identifies empirical indicators of value constituent for students' social and psychological competence in their appropriateness for the own behavior standards. Such psychological rates as honesty, politeness, tolerance, breadth of view, responsibility, independence, flexibility, literacy, cast-iron will, selfcontrol, kind heartedness, activity effectiveness, joy of life, wealth, carefulness, braveness in viewpoints proving have been presented as empirical indicators.

The results indicate the absence of the authoritative differences between junior school students of different gender according to the level of their value constituent development of social and psychological competence in their appropriateness to the own behavior standards. The study demonstrates the decreasing of wealth value with age increasing for junior school students and personal significance decreasing of such value as responsibility for junior school students from families with high social and economic position.

The research has confirmed the fact that the wealth value demonstrates the least personal significance for the highest-positioned junior school students (the stars).

Z

Хупавцева Н.О., Речун Н.В.

Проблема дослідження конфліктної поведінки в юнацькому віці (гендерний аспект)... С. 172–177

Розглянуто гендерні особливості конфліктних форм поведінки у юнацькому віці. Проаналізовано психологічний розвиток індивіда в юнацькому віці. З'ясовано, що для цього вікового періоду характерними є підвищена конфліктність та виникнення різних типів суперечностей. Визначено, що характер поведінки людини у конфлікті залежить як від об'єктивних умов його протікання, так і від соціальних характеристик його учасників, зокрема гендерних розбіжностей. Зазначено, що гендерна поведінка юнаків у конфлікті пов'язана зі статево-рольовими стереотипами, які зумовлюють зміст та ставлення до життєвого вибору, сприймання конфліктних ситуацій, вибір тактики вирішення протиріч. Обгрунтовано, що поведінка юнаків та дівчат у вирішенні конфлікту суттєво відрізняється – вони по-різному сприймають цілі спілкування, усвідомлюють цінність самого конфлікту і різняться стратегіями вирішення суперечок.

Нурпавтсева Н. О., Режун Н.В.

The problem of the research of the conflict behaviour in youthfull age (the gender aspect)

In the article the content of the notions of „conflict” and „conflict relations” have been disclosed. Public life can not exist without the clash of ideas, attitudes, goals, both in individuals and in small/large groups. Regularly there are the differences of opinions and all sorts of contradictions and they often lead to into conflicts. When people think of conflict they often associate it with aggression, threats and disputes. The article presents the basic ideas of scientists on the phenomenon of interpersonal conflict and presents a generalized picture of the basic strategies of behavior in conflict. It has been determined that the behavior of a person in a conflict depends on the objective conditions of the conflict, and social characteristics of the participants of the conflict, in particular, gender differences. Gender differences i.e. differences of behavior connected with sex, lead to the conflict caused by mutual misunderstanding, the differences of interests, of values and of approaches to solving problems. It has been revealed that the behavior of men and women is very different in resolving the conflict, i.e they differently perceive the goals of communication, they differently value the conflict, and they have different strategies for tackling the acute situations. The adolescents have extremely a cute conflicts and this is a characteristic feature of this age period. Conflicts for adolescents are a means of self-assertion of the individual, of the formation of its active role in the interaction with the environment. Their conflicts with peers are often connected with the competition and the struggle for leadership. Conflicts occur on the basis of competition both among boys and among girls. Boys compete for the leadership in the group, for the success in physical and intellectual spheres, for friendship and affection. Girls clash mainly because of the competition for the attention of older boys.

Z

Чорноус Н. О.

Роль і місце арт-терапії у формуванні комунікативних навичок дітей з особливими потребами... С. 177–183

Висвітлено проблему розвитку комунікативних навичок у дітей з особливими потребами. Розкрито особливості техніки арт-терапії як одного з найефективніших елементів психологічної корекції й реабілітації. Визначено основні переваги та функції арт-терапевтичної роботи. Теоретично обґрунтовано результати експериментальної перевірки системи роботи з формування комунікативних навичок дітей із особливими потребами засобами арт-терапії, які реалізуються в умовах навчальних закладів та визначають мету, принципи, зміст та форми в роботі дефектологів. Зроблено висновок про те, що представлені техніки арт-терапії при умові використання їх у корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими потребами сприятливо впливають на формування у них комунікативних навичок.

Chornous N.A.

The role and place of art therapy in the formation of communicative skills of children with special needs

The article theoretically substantiates the results of experimental verification of the system of work on the formation of communication skills of children with special needs by means of art therapy, which are implemented in the conditions of educational institutions and determine the purpose, principles, and content, forms in the work of defectologists. The content of the article proves that communication skills are a means of voice communication. It has been revealed that communication skills and communication

constitute a multi-faceted process necessary for organizing contacts between people during joint activities. It was found that the presented techniques of art therapy, provided they are used in correctional and developmental work with children with special needs, have a positive effect on the formation of their communication skills.

Z

Широких А. О.

Самопізнання як передумова ефективності життєвого проектування юнаків... С. 183–188

Висвітлено проблему самопізнання в юнацькому віці з точки зору психологічних механізмів формування і реалізації життєвого проєкту. На основі аналізу наукових концепцій розкрито сутність феномену „самопізнання”, його змістові характеристики, значення для саморозвитку і самопобудови юнака. Розглянуто особливості самопізнання як передумови ефективності життєвого проєктування. Визначено шляхи, техніки та методи самопізнання. Розкрито взаємозв'язок самопізнання з категоріями самооцінки, Я-образу, Я-концепції, самосвідомості, самодетермінації, довіри до себе. Зроблено висновок про те, що лише на базі комплексного самопізнання формується проєкт із життєвого цілеутворення, багатий на ефективність його реалізації та високу результативність.

Shirokykh A.O

Self-knowledge as a precondition for the effectiveness of young men life designing

The article presents the results of theoretical study of the phenomenon of „self-knowledge” as a precondition for the effectiveness of young men life designing. The analysis of the category in philosophical and psychological sciences is carried out, the main approaches to understanding its content are determined.

The analysis of scientific concepts reveals the essence of the phenomenon, its content characteristics, the significance for self-development and self-building of young men. The basic areas of self-knowledge are determined, the most important of them are outlined in designing. The ways, techniques and methods of selfknowledge that directly or indirectly help to look into the inner world are listed. The relationships of selfknowledge with the categories of self-esteem, I-image and I-concept of young men are revealed. The features of low, high and adequate self-esteem, positive and negative I-concept are determined. The principle of self-determination, aimed at identifying the factors that nourish the innate potential, is noted. The factor of trust in hisrself recognizing the self-worth of the young man, his belief in feelings, introspection, selfimportance, necessity, forgiveness, support, which influence on the cognition and awareness of the personality of young man and is a necessary condition for great undertakings, is analyzed. The table shows the level of interdependence of self-confidence and design. Thus, it is understood that self-knowledge is an important component of a young men life-process that permeates the entire structure of the individual.

Z

Шпак Л.В.

Особливості застосування ігрової терапії в роботі практичного психолога... С. 188–192

Визначено роль гри у структурі формування особистості. Розкрито специфіку використання ігрової терапії у роботі практичного психолога.

Висвітлено сутність поняття „ігротерапія”. Розглянуто можливості та функції ігрової терапії як інструменту позитивного впливу практичного психолога на дитину і як методу роботи зі страхами, комплексами, афективними розладами та іншими несвідомими структурами особистості. Висвітлено основні напрями ігротерапії, роль гри в процесах комунікації, структур у пізнанні навколишнього світу, механізмів ігрової діяльності. Вказано на взаємозалежність гри в дитячому і дошкільному віці, на побудову позитивної спрямованості особистості.

Shpak L. V.

The peculiarities of play therapy application in the psychologist's work

The article is devoted to the peculiarities of using play therapy as a method of work with fears, complexes, affective disorders and other unconscious structures of personality. It is important before applying play therapy, to pay attention to the situation of the family and the relationships with the child. A major factor in preventing the resolution of psychological problems in children are parent's serious conflicts and disadvantaged conditions of themselves. The basis of psychological assistance to the child – is the complete approval and confirmation of individuality. The main goal – is that the play brings joy, comfort and peace to the child so that it passes only from the free desire of the child. It is important to dose the emotional load and monitor the health of the child.

It was made an attempt to analyze the possibilities and functions of play therapy as an instrument of positive influence on a child, work with the subconscious individual, as well as a method aimed at selfdevelopment of the individual. The author covers the main directions of play therapy, the role of the play in the processes of communication, structures in the knowledge of the world, the base of playing activities. In the article it is indicated on the interdependence of the play in children's and preschool age, on the child's construction of a positive orientation.

The author believes that play therapy is one of the most effective methods of dealing with fears, phobias, and affective disordered personality behaviors. It enables not only to detect and correct personality disorders, but also to influence the formation of adequate values, behavior's positive constructs and the personal correct orientation.

Z

Щерба Т. В.

Адаптація дітей до школи з затримкою психічного розвитку... С. 192–197

Розглянуто особливості адаптації дітей до школи з інтелектуальною недостатністю. Розкрито сутність понять „адаптація” та „затримка психічного розвитку”. Визначено та охарактеризовано рівні соціальної адаптації. Виявлено закономірності розвитку особистісних якостей дітей із затримкою психічного розвитку. Здійснено порівняльний аналіз факторів адаптації дітей з нормальним нервово-психічним розвитком та з інтелектуальною недостатністю. Визначено основні механізми, які впливають на дезадаптацію дітей із затримкою психічного розвитку. Обґрунтовано доцільність спільної діяльності батьків і педагогів з метою формування продуктивної шкільної адаптації. Зазначено, що для соціально-особистісного та соціально-комунікативного розвитку може допомогти стимулювання у дітей творчих здібностей.

Shcherba T.V.

The adaptation of children to school with mental retardation

The article is devoted to the peculiarities of the adaptation of children to a school

with a mental retardation. The author considers the concept of adaptation as a process of adapting the organism to various changes in the environment and defines the leading factor - the experience of somatic distress, which determines the process of social adaptation of children with mental retardation.

The article states that the delay of mental development is a reverse violation of the intellectual and emotional-volitional sphere, accompanied by specific difficulties in learning. Delay in mental development can occur under the influence of environmental (social) factors, which, however, does not exclude the presence of the initial organic basis of the violation. Such peculiarities of the child's life and development often become the causes of school distaptation of such children and adaptation in general.

The author attempts to reveal the essence of concepts: adaptation, its levels and their respective levels of abilities, and a comparison of the factors of adaptation of children from normal neuropsychiatric development and children with mental retardation. In the work it is define the main peculiarities that influence on the disadaptation of children with mental retardation, their peculiarities of flow, and the mechanisms of active activity of the individual.

Z

Яницька О. Ю., Іванюта О. В.

Психолого-педагогічні особливості організації самостійної роботи студентів в умовах навчання за ECTS... С. 197–201

Висвітлено проблему інтенсифікації самостійної роботи студентів в умовах реалізації нової парадигми вищої освіти в Україні. Розкрито зміст самостійної роботи студента в умовах ECTS як основного засобу засвоєння навчального матеріалу. Розглянуто результати тривалого спостереження за самостійною роботою студентів різних напрямків підготовки. Проаналізовано ставлення студентів до навчання, їх уміння розподіляти час та здійснювати самостійну підготовку до навчальних занять. З'ясовано, що рівень самостійності студента у навчальній діяльності значною мірою пов'язаний із пізнавальними інтересами та професійною мотивацією. Зроблено висновок про те, що якість самостійної роботи та її систематичність позначаються на рівні засвоєння знань та інтересі до навчальних предметів.

Yanytska O. Y., Ivaniuta O. V.

Psychological & pedagogical features of students' independent work organization in ECTS learning conditions

Materials are devoted to the problem of students' independent work intensification as one of the central directions of education restructuring in higher school of Ukraine. Scientific research concerning the impact of self-training on the personal and professional development of a young person has been analyzed.

The results of long-term observation over the students' independent work of different preparation directions have been described. It has been emphasized that in conditions of realities of the modern professional life, the readiness to initiative, creative decision-making, developing cognitive positions, readiness to continue training and completion of training at the higher educational establishments are required from the young specialist.

Thesis discusses psychological and pedagogical issues of the students' independent work organization; it highlights the issues concerning coordination of educational loads in various disciplines. It has been noted that a significant part of students do not attach

due importance to the systematic self-training, which affects the effectiveness of their training. Proposals to intensify the independent work of students have been indicated in conclusions.

Z

Яцюк Н.О.

Аналіз сучасних досліджень рефлексії... С. 201–208

Здійснено аналіз тематики та напрямків сучасних досліджень рефлексії у зарубіжній та вітчизняній психології. Зазначено, що історичні наукові передумови становлення психології рефлексії формувалися упродовж багатьох століть у межах філософської думки, а власне психологічні дослідження рефлексії розпочалися лише у другій половині ХХ століття. Обґрунтовано, що рефлексію вивчають як механізм духовно-морального становлення особистості, як чинник вікового розвитку, як системоутворювальну якість професіоналів у різних сферах, як механізм навчання, професійної підготовки, особистісного та професійного зростання. З'ясовано, що новітні дослідження рефлексії не структуровані на окремі наукові школи.

Iatsiuk N.O.

Analysis of modern reflection research

The article is devoted to the analysis of topics and areas of contemporary reflection research in foreign and domestic psychology. It is shown that the origins of modern psychological notions of reflexion were formed in the tradition of philosophical thought from ancient times. The complexity of modern conditions of growth actualizes the study of reflection and determines the diversity of subjects. The analysis of foreign scientific publications shows that works on the themes of reflection are mainly applied. The scientists pay considerable attention to the study of reflexive learning mechanisms, substantiate reflexive methods and techniques in the process of theoretical and practical training of specialists, especially physicians and educators. Also described is the use of reflexive techniques for improving professional activities and personal growth of professionals. The research of reflection and the search for its resources in a new field, such as an analysis of the risks of using innovative technologies, should be noted separately. In the domestic psychology, there are solid theoretical and methodological studies of reflection as a mechanism of spiritual and moral formation of personality, as a factor of age development and various socio-psychological processes, as the key quality of professionals in various fields. It was stated that the latest studies of reflection are not structured into separate holistic schools. Prospects for further research are related to the analysis of socio-cultural and personal reflection as a resource for awareness and overcoming natural and social crises.